

Borut Šuklje

RAZLOGI ZA OPTIMIZEM IN PESIMIZEM

KRONIST, DR. MARUŠIČ, POROČA:

Sredi poletja leta 1950 se je vzdolž italijansko-jugoslovanske meje razširila novica o možnosti, da se na večjih mednarodnih mejnih prehodih na posebej določen način srečajo prebivalci z obeh strani meje in tako po skoraj treh letih, odkar je meja razdelila ozemlje, ki je stoletja dolgo živelo v skupnem političnem in kulturnem prostoru, obnove sorodstvene in prijateljske vezi.

Sestega avgusta je bilo tako srečanje na mejnem prehodu v Rožni dolini. Pričakovanje, da bo nekaj podobnega tudi naslednjo nedeljo, je navdajalo nekaj tisočglavo množico, ki se je na obeh straneh meje, zlasti pa na jugoslovanski, zbirala od ranih jutranjih ur 13. avgusta 1950. Zbrana množica je načrtovano srečanje preprečila, saj je jugoslovanski del silovito pritisnil na državno mejo. Njena zaščita je popustila, ljudski val je potem pljusnil v Gorico in se razlil po mestnih ulicah.

Ta nenačrtovani jugoslovanski obisk Gorice je trajal nekaj ur. Potem so mejo zaprli. Srečanja obmejnega prebivalstva se posled niso več ponovila. Treba je bilo počakati skoraj natanko pet let, ko je videmski sporazum o malem obmejnem prometu postopoma odprl mejo za obmejno prebivalstvo.

Pa ne želim govoriti o dogodkih, ki se danes zde nerazumljivi, temveč predvsem o mestu na meji dveh dežel, ki sta skozi zgodovino vseskozi dokazovali, da ločnica med dvema različnima političnima ter kulturnima območjima nikoli ni bila povsem jasno opredeljena, pa čeprav je nihala od jezikovne meje med latinščino in grščino, ki se je vlekla od Brača v Albaniji do izliva Donave v Črno morje, do obrambne črte, ki si jo je zamislil Leonardo da Vinci nekje v Vipavski dolini, ko je načrtoval sistem beneških utrdb proti Turkom. To govori o tem, da četudi se je kdaj takšna ločnica ujemala s politično mejo, nikoli ni zapirala poti kulturni ustvarjalnosti, ki je s sebi lastno energijo prebijala to nevidno pregrado in pričala o nujnosti tesnih stikov kulturnih ustvarjalcev. To bi lahko dokazali z nizom zgodovinskih dejstev in zgodovinskih imen. Misel se mi ustavlja pri Hermanu Slavusu, prevajalcu Ptolomejevega planisferija ali razlag pojavov Nebeškega svoda, ki je imel pomembno posredniško vlogo v evropskem kulturnem prostoru, če ga lahko imenujem s tem modernim izrazom, pri Lodovicu Muratoriju, ki je s svojo izdajo neizbranih del iz ambrosianskih kodeksov še kako pomemben za zgodovino Slovenije in Italije.

Ali lahko na osnovi teh primerov izrečemo oceno, da se zdi integracija ireverzibilen proces s pozitivnim predznakom. Vendar nas vsa evropska zgodovina s svojimi integracijskimi sunki in dezintegracijami, razmejitvami in vojnami opozarja, da

zadeva ni preprosta in da je treba storiti nekaj, kar doslej še ni bilo storjeno, da se proces ne bi obrnil.

So ravni integracije, ki so razmeroma preprosto obvladljive ali vsaj razumljive, npr. politično povezovanje, upravna unifikacija in ekonomija. Tu so sicer ovire, vendar so stvari zmerljive s kvantitativnimi in formalnimi merili. Hegemonizme in poudarjanja je lahko prepoznati in jih tudi, čeprav nekoliko teže, preprečiti. Dezintegracijski vali, ki so v evropski zgodovini vselej sledili združevalnim poskusom, izvajanim pod pritiskom tega ali onega hegemonu, in to takoj, ko je ta pritisk opesal, pričajo o tem. Zadnji zgled je razpad sovjetskega imperija in jugoslovanske federacije.

Zato sem prepričan, da je integracija možna le kot skupno prizadevanje na podlagi konsenza in le, če je kompleksna, tj., če ne zajema zgolj ekonomske, administrativne in politične ravni. Integracija zame ni nekaj, kar bi prineslo opuščanje nacionalnih individualnosti. To bi bile homogenizacije, ki bi prej ali slej sprožile nasprotno gibanje. Integracija pomeni, prav narobe, možnost za preživetje nacionalnih individualnosti, in sicer tako, da so vse nacije zainteresirane za prosperiteto vseh drugih. Te prosperitete namreč zmanjšujejo dezintegracijske tendence, osvajaške apetite in avtarkična vedenja. Integracija tudi ni možna zgolj na meddržavni ravni, temveč na številnih mikro ravneh, kakršna sta denimo, Evropa regij in Evropa etničnih manjših. V vsakem primeru pa je nujna integracija na reformativnih ravneh družbenega življenja.

In prav zato se mi zdi kultura odločilen dejavnik v integracijskih procesih, in pri tem ne mislim zgolj vrhunske kulture, ki pri tem nikakor ne zadošča. Seznanjanje z vrhunsko protekcijo je bilo vsaj pri socialnih elitah zmerom razmeroma zadovoljivo. Prosto gibanje oseb, idej in kulturnih dobrin v Evropskem in svetovnem prostoru gotovo že presega to ozko plast zainteresiranih. Kar potrebujemo, so kulturne povezave na vseh ravneh od množične kulture prek medijev do vrhunskih kreacij. Za resnično integracijo je potrebno globinsko seznanjanje s kulturo drugih, saj lahko le tako dosežemo razumevanje med nacionalnimi družbami in odpravimo velik del nacionalističnih predsodkov. Ne gre le za formalno ali šolsko poznavanje, temveč predvsem za to, da bi bili drugi načini življenja priznani za enakovredne, da bi bile drugačne vrednote priznane za splošno sprejemljive in da bi bili tuji pisci, slikarji, skladatelji itn. tudi naši. Gre pa tudi za to, da prenehamo videvati različnosti, kjer jih v resnici ni, in da jih, kjer so, razumemo kot legitimne izbire, ne pa kot fuzernosti ali eksotiko.

Danes imamo kajpada razloge tako za pesimizem kakor za optimizem. Pesimizem zbujajo življenje radikalnih in ksenofobičnih nacionalizmov, ki niso specifičnosti nekdanjega Vzhodnega bloka ali združene Nemčije – prej bi rekel, da je to temna stran evropske demokracije, ki obstaja zato, ker je ta demokracija politična, v najboljšem primeru tudi ekonomska. V kulturi je demokracije veliko manj, kakor jo je manj v izobraževanju. A navzlic temu je prav kulturna integracija v opisanem pomenu hkrati edini garant demokracije in sožitja v Evropi in na svetu. S pesimizmom me navdajajo tudi restriktivna vedenja vlad v razmerah ekonomske recesije, ki z varčevalnimi ukrepi praviloma najprej posežejo v kulturo in izobraževanje, četudi so prihranki pri tem relativno majhni, veliko manjši, denimo, kakor bi bili lahko na vojaškem področju.

Optimizem pa omogočajo nekatere začete vseevropske akcije, namenjene zavarovanju kulturne dediščine tam, kjer je ogrožena zaradi krize, vzajemnemu prevajanju in ohranjanju kulturnega standarda v deželah, ki sta jih prizadeli radikalna sprememba režima in obča kriza. Bojim pa se, da so ta prizadevanja še

zmerom razumljena kot luksuz, ki se mu je v sili mogoče odreči ali ga odložiti na boljše čase.

Pa vendar za konec lahko rečem, da danes že lahko govorimo o novih načinih bivanja v evropskem prostoru, ki ga razumem v smislu popolnega spoštovanja evropskih meja na eni ter kot nujnost ohranjanja spomina na našo skupno evropsko kulturno preteklost na drugi strani. In kot pravi Peter Glot »torej nobene Evrope od Atlantika do Urala« nobenega »Šlezija bo ostala naša«, »nobenih sanj o povračilu za industrijo na Thurinškem«, temveč Evropa s skrčeno oborožitvijo in najrazličnejšimi stiki, Evropa z daljnovidno ekologijo in humaniziranim delom, Evropa s svobodnjaškimi mestnimi tradicijami in ironično individualnostjo.